

«ПРИГОРНИ МЕНЕ, УКРАЇНО...»

Останнім часом поживаються зв'язки між Україною та Ізраїлем; відбуваються ділові поїздки та зустрічі; активізуються культурні взаємини; українські діти, що постраждали від Чорнобиля, їдуть на лікування до Ізраїлю; ізраїльські вчені та діячі культури взяли участь у триденній конференції, присвяченій українсько-єврейським історичним та культурним зв'язкам, що відбулася минулого року в Києві.

Нещодавно гостюю Києва була літературознавець з Ізраїлю професор університету Бен-Гуріон у Бер-Шеві Хамуталь Бар-Йосеф. Протягом семестру вона викладала іврит у Київському університеті, провела цикл занять для кнївських викладачів івриту і вступила з науковою доповіддю на вченій раді Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук України.

Хамуталь Бар-Йосеф не тільки вчений-літературознавець, а й поетеса, яка видала в Ізраїлі п'ять поетичних збірок, вона лауреат кількох літературних премій, а в грудневому номері журналу «Всесвіт» опубліковано добірку її поезій у перекладі українською мовою.

Хамуталь — сабра, це означає, що вона народилася в Ізраїлі, й російську мову вивчила вже згодом. Батьки ж її походять з України, з міста Рівного, яке Хамуталь віддала під час перебування в Україні (ще й досі зберігся родинний будинок). Вони виїхали до Ізраїлю до початку другої світової війни, у 1936 р., а в Україні залишилася численна родина, яка була повністю знищена гітлерівцями.

Дитинство Хамуталь пройшло у кібуці на березі Йордану. Батьки говорили з нею тільки на івриті, хоч рідною мовою матері була російська, знала вона також українську й польську. Іноді вони говорили між собою мовою, якої маленька Хамуталь не розуміла і яка залишилася в її пам'яті як «медова мова, загадкова мова матері», — так пише Хамуталь у вірші «Спогади дитинства»¹. «Упродовж багатьох літ Україна була для мене легендою»².

Хамуталь Бар-Йосеф закінчила Єрусалимський університет, відділення єврейської літератури та філософії, захистила магістерську, а згодом докторську дисертацію з сучасної ізраїльської літератури, в її доробку три літературознавчі монографії, ряд наукових статей.

Перша з монографій досліджує вплив жанру російського нарису на розвиток єврейської літератури останньої чверті XIX ст. Дві інші присвячені дослідженню творчості ізраїльських письменників, прозаиків і поетів, що перебували під впливом російського символізму. Серед її публікацій — статті й нариси про культ Гейне в івритській поезії, про вплив поезії символізму (особливо Блока) на Натана Альтермана, про Бяліка й російську поезію, Бреннера і російський декаданс, дослідження про роман «Кручений біс» Ф. Солугуба і «Конарміо» І. Бабеля.

З 1987 р. Хамуталь Бар-Йосеф працює в університеті Бен-Гуріон, найвідомішому з п'яти університетів Ізраїлю, що розташований на краю пустелі Неgev у м. Бер-Шева. Живе Хамуталь у Тель-Авіві, разом з чоловіком Йосефом Бар-Йосефом — видатним ізраїльським драматургом, чий твори ставляться у багатьох театрах Ізраїлю.

Доповіль, що зробила д-р Бар-Йосеф на вченій раді Інституту, була присвячена проблемам розвитку івритської літератури початку XX сторіччя, на якому позначилося багато історико-літературних, соціальних і національних факторів: складні умови існування єврейського народу в умовах «галута» (розсіяння), боротьба за національну незалежність і створення власної держави; генетична пам'ять єврей-

¹ Всесвіт.— 1991.— № 12.— С. 144.

² Там же.— С. 145.

Handwritten notes in the left margin, including the word "дівка" and a date "(1992)".

для неї характерні громадянські мотиви; в літературі Відродження відчуваються впливи європейського, а також російського модернізму, їй притаманні глибоке проникнення в психологію героїв, у підсвідомість, а також — структурні експерименти, вишуканість стилю, елементи символізму. Івритські літератори ставили перед собою дві мети, на першій погляд, протилежні: з одного боку, створити літературу, подібну до сучасної європейської, а з другого — мати оригінальну літературу, що відображає національну історію і національний характер, і тому істотно відрізняється від європейської. (Ця суперечність добре відома і в російській, і в українській літературах).

Проф. Бар-Йосеф проаналізувала прояви романтизму, неоромантизму, символізму й декадансу в європейських літературах і впливи цих тенденцій на єврейських письменників Відродження, що жили й формувалися як письменники в Україні, Росії та Польщі і не могли залишитися поза цими впливами. Дослідження зв'язків між івритською та східноєвропейськими літературами — велика біла пляма. Дослідниця висловила надію, що зміна політичного становища призведе до ґрунтовнішого вивчення цих взаємовпливів...

Минуло небагато часу, й дирекція інституту отримала лист з Єрусалимського університету, при якому ще 1956 р. засновано Центр дослідження й документації східноєвропейського єврейства, що займається збиранням архівних матеріалів і публікацій про життя євреїв Східної Європи кінця XIX — початку XX ст. Наші колеги з Ізраїлю в особі наукового керівника Центру професора Мордехая Альтшулера запропонували встановити зв'язки з Академією наук України і вже готові розпочати книгообмін.

З нашого боку необхідно надіслати до Центру список видань, що ми можемо запропонувати для обміну; готуватися до наукової конференції, що відбудеться влітку цього року в Єрусалімі, куди поїде представницька делегація вчених, діячів культури, депутатів Верховної Ради з України, і, бажано було б, щоб це були не випадкові люди, а причетні до ізраїльської проблематики фахівці, які потім змогли б плідно працювати на ниві розвою україно-ізраїльських зв'язків.

Потрібно також реалізувати план створення на базі Республіканської асоціації українців та видавництва «Львів» редакції єврейської літератури.

Отже, як говориться у Мішні: «Йом капар, вегамелаха меруба» («день короткй, а справ багато»).

Підсумовуючи думки й почуття, які викликала доповідь, мушу (що вже гріха тайти) зазначити: ми дуже мало знаємо про літературу Ізраїлю, тим більше, про цей період її розвитку. «Ще й досі трапляються люди, — сказала Хамуталь, — яким треба пояснювати різницю між літературою на ідиш і на івриті». Але це не наша провина, а наша біда, бо всім відома однобока політика колишньої радянської імперії щодо Ізраїлю, побудована на боротьбі за сфери впливу і заграванні з арабськими країнами, просякнута провокаціями, брехнею, запахом нафти і крові.

Поміж антисемітських кампаній, що в різні часи проводилися в СРСР, однією з найпоштових була кампанія гонін на іврит і літературу на ньому. Обґрунтуванням її стала видана ще у липні 1919 р. Наркомпросом РРФСР постанова «Про викладання в єврейських школах», де в другому параграфі читаємо: «визнати, що викладання на мові «іврит».. повинно бути негайно припинено». Заборонялось не тільки викладати іврит, а й говорити на ньому, вивчати. І таким чином було знищено вітчизняну школу гебраїстики, яка мала великі й славні традиції.

На прощання Хамуталь Бар-Йосеф подарувала нам прекрасне видання «Кету-вім» («Писання») — частини «Старого Завіту» (по-єврейському Танах) мовою іврит і російською.

Марта АРОНЕ